

<http://dx.doi.org/10.16926/rpu.2016.18.14>

Wiktor OLIJNIK

Відкрита післядипломна освіта в Україні: здобутки та перспективи

Słowa kluczowe: oświata podyplomowa, otwarta oświata, uniwersytet otwarty, technologie informacyjne i komunikacyjne, interakcja sieci, kształcenie na odległość.

Keywords: postgraduate education, an open education, the Open University, information-communication technologies, networking, distance learning.

Формування глобального інформаційного суспільства (або, як його ще називають, суспільства знань) зумовлює набуття освітою пріоритетного статусу серед інших форм суспільної свідомості і перетворення її на фактор становлення особистості й прискорення суспільного розвитку. За цих умов закономірним стає посилення уваги до ідеї відкритої освіти, що потребує принципових змін в організації, змісті та структурі національних систем освіти, і, насамперед, відкритої післядипломної педагогічної освіти. При цьому слід мати на увазі, що йдеться не про повну відмову від форм, методів, організаційних та управлінських структур традиційної освіти, а переважно про цілеспрямоване використання нових технологій, насамперед інформаційно-комунікаційних.

У нинішніх умовах роль каталізатора процесу реформування підготовки педагогічних і управлінських кадрів, особливо в галузі відкритої післядипломної освіти, може відігравати дистанційне навчання як прогресивна педагогічна технологія, що ґрунтується на сучасних досягненнях інформатики, комп'ютерних та телекомунікаційних засобах.

Повномасштабне впровадження технологій дистанційного навчання у процес післядипломної педагогічної освіти здатне забезпечити нові можливості для фахового зростання спеціалістів, а отже, й неперервність освіти.

Модель відкритої післядипломної педагогічної освіти

Стратегічна мета розвитку системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників передбачає збільшення відкритості та доступності навчальних послуг і орієнтацію на індивідуальні потреби кожного слухача. У зв'язку з цим найважливішого значення набувають універсальні (методологічні) знання, які дають можливість проектувати майбутнє. Змінюються і вимоги до методів і форм організації навчального процесу, а отже, і до рівня підготовки слухачів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Тому модель відкритої освіти призначена не для вдосконалення існуючої практики навчання, а, швидше, навпаки, до її якісної зміни, що зумовлено зміною парадигми навчання та пріоритетів у цілепокладанні.

Перехід від традиційних до відкритих систем освіти зумовлює зміну вітчизняних підходів до розв'язання таких концептуальних питань, як:

- забезпечення відповідності змісту української освіти попиту на освітні послуги, що формується на європейському ринку товарів і послуг і відбиває об'єктивні тенденції глобалізації економіки, освіти, суспільства;
- розроблення і реалізація інноваційних педагогічних технологій, в основу яких покладено сучасні телекомунікаційні та інформаційні системи;
- обґрунтування і практичне застосування принципово нових підходів до навчально-методичної та навчально-організаційної діяльності у процесі надання освітніх послуг, що передбачає створення навчально-методичних комплексів з використанням різних носіїв інформації, зокрема мережевих і мультимедійних підручників, систем електронного тестування, відеоконференцій, навчання через супутникові комунікації тощо;
- розроблення та впровадження нових організаційно-педагогічних систем: науково-педагогічних комплексів, освітніх порталів, освітніх консорціумів та ін.

Модель відкритої освіти передбачає:

- розвиток синергетичних уявлень про відкритість світу, цілісність і взаємопов'язаність людини, природи і суспільства;
- інтеграцію різних способів пізнання людиною світу;
- вільне користування інформаційними ресурсами;
- забезпечення особистісної спрямованості процесу навчання та його індивідуалізацію;
- розвиток інформаційної культури суб'єктів освіти;
- процес постійного пошуку, зміни і формування нових освітніх цілей та орієнтирів;
- партнерство викладача і учня (студента, слухача).

Зарубіжний досвід розвитку відкритої освіти

Перехід до моделей відкритої освіти потребує принципових змін в організації, змісті та структурі національних систем освіти. Як сказав свого часу Соїчіро Хонда: «Теорія без практики – порожня, практика без теорії – сліпа»¹. Отже, поєднуючи і переплітаючи теоретичну і практичну складові освіти, можливо створити фундамент для виховання національних кадрів, здатних до створення тієї необхідної кількості ендогенних низових інновацій, які стали причиною та джерелом матеріального процвітання розвинених країн.

За підтримки держави система післядипломної освіти в багатьох країнах перетворюється на координатора освіти та професіоналізації педагогічних кадрів². Успіх такої діяльності залежить від зрілості і розвиненості післядипломної педагогічної освіти як додаткової освіти, яка сьогодні вже фактично перестає бути додатковою, а трансформується у ключову сферу відкритої освіти. В усьому цивілізованому світі саме в цю сферу вкладаються сьогодні державні та недержавні ресурси.

При цьому слід зазначити, що світова тенденція перетворення національних систем післядипломної освіти на системи відкритого типу виявляється нерівномірно. Так, якщо у країнах Північної Америки, Західної Європи і Росії створення систем відкритої освіти є пріоритетним напрямом державної політики у сфері освіти, то в інших країнах ця робота тільки починається³.

Такий стан зумовлений дією низки чинників, найважливішими з яких є:

- консервативність та інертність керівників освіти й широкої педагогічної громадськості, що виявляється у несприйнятті ними та остраху перед новими підходами, перебільшенні можливостей адміністрування та ін.;
- соціально-економічна ситуація у країні, несформованість ринку праці та капіталів, відсутність наукомістких виробництв і, як наслідок, незатребуваність спеціалістів нової формації;
- низький рівень інформатизації суспільства та недостатній розвиток сучасних телекомунікаційних технологій і мереж.

У той же час, оскільки інформаційні та телекомунікаційні технології збільшують потенційні можливості людини щодо доступу до необхідної

¹ Р.А. Джонсон. Великолепная шестерка: люди, которые создали современную автоиндустрию. М. : «Олимп-Бизнес», 2012.

² Л.Д. Покроева, З.В. Рябова Організаційно-педагогічні умови переходу до безперервної освіти педагогів [Режим доступу : [http:// narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/9/statti/pokroeva.htm](http://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/9/statti/pokroeva.htm)]

³ В.В. Олійник Наукові основи управління підвищенням кваліфікацій педагогічних працівників профтехосвіти: Монографія – К. : Міленіум, 2003.

інформації, використання її у розв'язанні виробничих проблем та поєднання практичної професійної діяльності з неперервним навчанням, то в сучасному суспільстві все більше усвідомлюється необхідність розвитку відкритої освіти з використанням дистанційного навчання.

Реформування системи післядипломної освіти в Україні на засадах упровадження відкритої освіти

Українська післядипломна освіта також намагається вийти за межі традиційної формальної освіти і перетворитися на відкриту систему⁴. Це вимагає ефективного використання можливостей інших соціальних інститутів та інформаційних мереж. Ключовою умовою перетворення післядипломної освіти України на відкриту систему є високопрофесійні та компетентні педагоги, готові до використання сучасних інформаційних технологій, передусім хмарних сервісів тощо і здатні постійно оновлювати, осучаснювати свою професійну діяльність. Водночас, будемо відверті: навіть високий рівень освіченості та інформаційно-комунікаційної компетентності науково-педагогічних і педагогічних працівників при відсутності необхідних умов та інформаційно-технологічного забезпечення не зможе гарантувати стрімкого й ефективного розвитку системи відкритої післядипломної освіти.

У зв'язку з цим до основних напрямів реформування цієї галузі в Україні відносимо, перш за все, приведення її сутності і змісту у відповідність до сучасних світових тенденцій її розвитку, зумовлених цивілізаційними змінами і викликами інформаційного суспільства, а також набуття нею здатності давати на них адекватні відповіді⁵.

Можливою моделлю розв'язання цього завдання може бути: цивілізаційна зміна – освітня проблема – пошук шляхів і розроблення програми її вирішення – відображення їх у змісті і формах післядипломної освіти – акредитація і реалізація відповідних варіативних, диверсифікованих за профілями освітніх програм – моніторинг якості їх реалізації⁶.

⁴ С.І. Здіорук, А.Ю. Іщенко, М.М. Карпенко Формування єдиного відкритого освітньо-наукового простору України: оптимальне використання засобів забезпечення випереджального розвитку: аналітична доповідь. [Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles-/files.pdf>. – 28.05.13.]

⁵ В.С. Журавський, М.З. Згуровський Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. К. : ІВЦ «Видавництво «Політехніка»», 2005. Вища освіта України і Болонський процес: навчальний посібник / за ред. В. Г. Кременя. Авт. Кол.: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабин. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004.

⁶ Л.Д. Покроєва, З.В. Рябова Організаційно-педагогічні умови переходу до безперервної освіти педагогів [Режим доступу : http://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/9/statti/pokroeva.htm]

Упровадження цієї моделі забезпечить сприятливі умови для застосування сучасних способів оброблення, представлення та передачі інформації і значно розширить можливості як системи післядипломної педагогічної освіти, так і самих мереж, приводячи до створення нових інформаційних технологій, несподіваних комбінацій форм, методів і способів організації освітнього процесу. При цьому вимоги для користувачів стануть усе більш простими, а освітньо-інформаційні послуги – більш індивідуалізованими, що сьогодні є надзвичайно актуальним для підвищення кваліфікації педагогічних та керівних кадрів освітньої галузі.

У перетворенні системи післядипломної освіти України на відкриту систему зацікавлені, насамперед, замовники освітніх послуг: керівники, спеціалісти органів управління освітою, методисти всіх рівнів, керівний і викладацький склад навчальних закладів і закладів післядипломної освіти тощо. Вони вбачають переваги такої системи у:

- підвищенні якості післядипломної освіти на основі її фундаменталізації, застосування нових підходів, використання нових інформаційних технологій, платформ і хмарних сервісів;
- забезпеченні випереджувального характеру усієї системи освіти, її націленості на урахування і розв'язання проблем майбутньої постіндустріальної цивілізації;
- широкому використанні можливостей відкритого навчання і самоосвіти суб'єктів освітнього процесу із застосуванням інформаційних і телекомунікаційних технологій для забезпечення більшої доступності післядипломної педагогічної освіти;
- впровадженні розвивальної післядипломної освіти, орієнтованої на розвиток креативності та адаптивності керівних і педагогічних кадрів у процесі їхньої перепідготовки та підвищення кваліфікації.

Відкритий університет післядипломної освіти як інноваційна форма її реалізації

В умовах соціально-економічної кризи, що негативно позначається на розвитку усіх галузей соціальної практики в Україні, центрами формування відкритої освіти можуть і обов'язково мають стати відкриті університети післядипломної освіти, які за своєю сутністю є мегауніверситетами розподільного типу. Адже лише така система освіти здатна оперативно і адекватно, з потужним коефіцієнтом випередження реагувати на мінливі соціально-економічні умови, індивідуальні та групові освітні потреби і запити фахівця в інформаційному суспільстві.

Основною метою створення відкритих університетів післядипломної освіти є підготовка лідерів нової формації, встановлення мережевої

взаємодії учасників освітнього процесу, здійснення допрофесійної підготовки молодих фахівців, надання їм сучасних знань з основ менеджменту, культурної та освітньої політики; підготовка до реалізації низки освітньо-культурних, лідерських та управлінських проектів, спрямованих на збереження і розвиток національної культури в умовах глобалізації; створення мережевого ресурсного центру з координації та просування освітніх проектів молоді зі збереження та управління людськими ресурсами.

На користь створення відкритого університету післядипломної педагогічної освіти наведемо ряд, на наш погляд, ключових аргументів:

Він, по-перше – забезпечує дотримання конституційних прав кожного громадянина на освіту; сприяє ліквідації соціальної нерівності у системі освіти завдяки забезпеченню рівного доступу усіх бажаючих до навчання, незалежно від соціальної, етнічної, релігійної та гендерної приналежності; реалізує ідею безперервного навчання протягом усього життя людини; дозволяє залучатися до навчання і українській, і іноземній молоді, у тому числі, представникам діаспор (за межами України проживає 11 млн. 600 тис. українців).

По-друге, відкритий університет значною мірою стримуватиме відтік молоді за кордон, у разі збільшить кількість студентів у вітчизняних вищих навчальних закладах; сприятиме скороченню бюджетних витрат, забезпечить сучасними знаннями значну частину дорослого населення країни, що однозначно позитивно вплине на зростання економічного потенціалу України та демографічні процеси.

Створення у системі освіти дорослих відкритого університету європейського типу, навіть в умовах обмеженого фінансування, протягом 2-3 років зможе повністю і кардинально змінити ситуацію як в освіті, так і в суспільстві в цілому. Адже на макрорівні освіта повинна розглядатися державою у різних аспектах: як соціальний та науковий інститут, як науковий та соціальний процес, як соціальна система, соціальна та суспільна організація, а також, як взаємодія цього соціального інституту з іншими інститутами, організаціями, системами, процесами, структурами, суспільством і державою в цілому.

Таким чином, створення відкритого університету післядипломної педагогічної освіти сприятиме:

— забезпеченню гнучкості системи підвищення кваліфікації чи здобуття додаткової освіти, доступності кожному без аналізу його освітнього чи посадового цензу, без регламентації періодичності та тривалості вивчення окремого курсу, що розвивається на основі формалізації знань, їх передачі та контролю з використанням інформаційних і педагогічних технологій дистанційного навчання;

— зростанню динамізму розвитку вітчизняної системи освіти, її «перезавантаженню» і адекватній відповіді на глобалізаційні виклики стосовно забезпечення належної кваліфікації керівних та педагогічних кадрів освітньої галузі усіх рівнів.

У зв'язку з цим уже сьогодні вкрай важливо, застосувавши принципи відкритої освіти у вищій школі, організувати безперервний освітній процес, у тому числі для науково-педагогічних та педагогічних працівників, створити відділення довузівської підготовки для обдарованих випускників шкіл; організувати наукові клуби (бізнес клуби, бізнес-інкубатори); створювати малі інноваційні підприємства; започатковувати бізнес-проекти; утворювати інжинірингові центри, On-Line консалтинг; венчурні проекти від ідеї до виробництва; надавати освітні послуги у сфері інноваційної, інжинірингової та виробничої діяльності; організувати галузеві інноваційні кафедри; підготувати програми професійної перепідготовки «навчання через дію» для фахівців нового типу, спрямовані на активне виявлення та використання їхніх можливостей в бізнесі та інших сферах.

Український відкритий університет післядипломної освіти – науково-методичний центр післядипломної освіти і освіти дорослих в Україні

Значні кроки у цьому напрямі зроблені Державним вищим навчальним закладом «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України, який ініціював створення Українського відкритого університету післядипломної освіти (УВУПО), який став першим на теренах України відкритим мега-університетом, що об'єднав у своїй структурі 16 регіональних закладів післядипломної педагогічної освіти з метою впровадження відкритої системи перепідготовки й підвищення кваліфікації керівних, педагогічних та науково-педагогічних кадрів.

УВУПО – це самоврядний автономний навчальний заклад типу розподіленого університету з розвиненою науково-освітньою інфраструктурою й високим рівнем кадрового і матеріально-технічного забезпечення, що провадить наукову й методичну діяльність та надає освітні послуги щодо здобуття особистістю вищої освіти, перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців у галузях знань «освіта», «соціальні і поведінкові науки», «управління та адміністрування» тощо.

Реалізуючи освітню політику держави щодо оптимізації мережі вищих навчальних закладів, УВУПО став всеукраїнським науково-методичним центром післядипломної освіти, у навчальних, наукових, науково-освітніх

і науково-виробничих підрозділах якого розробляються й впроваджуються інноваційні підходи до неперервного розвитку особистості на засадах взаємодії формальної, неформальної та інформальної освіти, реалізуються освітні й наукові проекти на замовлення місцевих органів влади на підставі угод між закладами післядипломної освіти – членами УВУПО та замовниками.

Головним навчальним закладом УВУПО визначено ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України (УМО), як вищий навчальний заклад IV рівня акредитації, що має багаторічний досвід надання освітніх послуг у сфері освіти дорослих. УМО виступає розподільчим центром, що координує й організує діяльність інститутів післядипломної освіти – членів УВУПО, сприяє посиленню їх наукового потенціалу, забезпечує набуття ними окремих прав вищих навчальних закладів, зокрема стосовно здійснення педагогічної діяльності за акредитованими освітніми програмами, проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, оплати праці й соціального забезпечення науково-педагогічних працівників.

Висновки

Узагальнюючи викладене у статті, зазначимо, що відкрита післядипломна освіта доступна кожному керівнику. При цьому висока якість навчання забезпечується завдяки налагодженню мережевої взаємодії між суб'єктами освітнього процесу та впровадженню дистанційної освіти. Адже саме ці форми навчальної взаємодії якнайкраще відповідають новій парадигмі освіти інформаційного суспільства і забезпечують необхідні умови для професійного розвитку фахівців упродовж усього їхнього життя.

Література

- Вища освіта України і Болонський процес: навчальний посібник / за ред. В.Г. Кременя. Авт. Кол.: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабин. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
- Журавський В.С. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. / В.С. Журавський, М.З. Згуровський – К. : ІВЦ «Видавництво «Політехніка»», 2005. – 203 с.
- Олійник В.В. Наукові основи управління підвищенням кваліфікацій педагогічних працівників профтехосвіти: Монографія / В. В. Олійник – К. : Міленіум, 2003. – 549.

- Олійник В.В. Сучасні тенденції розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні: стратегічні орієнтири. / В.В. Олійник [Режим доступу: <http://www.ukrdeti.com/firstforum/b1.html>].
- Покроєва Л.Д. Організаційно-педагогічні умови переходу до безперервної освіти педагогів / Л.Д. Покроєва, З.В. Рябова. – [Режим доступу : http://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/9/statti/pokroeva.htm]
- Ричард А. Джонсон. Великолепная шестерка: люди, которые создали современную автоиндустрию. / Джонсон А. Ричард [пер. с англ. А. Столярова] М. : «Олимп-Бизнес», 2012. – 408 с.
- Формування єдиного відкритого освітньо-наукового простору України: оптимальне використання засобів забезпечення випереджального розвитку: аналітична доповідь [Електронний ресурс] / С.І. Здіорук, А.Ю. Іщенко, М.М. Карпенко – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles-/files.pdf>. – 28.05.13.

Streszczenie

Otwarta oświata podyplomowa na Ukrainie: osiągnięcia i perspektywy

Artykuł jest poświęcony analizie charakteru i warunków edukacji otwartej; autor analizuje międzynarodowe doświadczenie jej wdrażania i ekstrapolacji do ukraińskiego kształcenia podyplomowego. Określono doświadczenia ukraińskiego uniwersytetu otwartego jako ośrodka naukowo-metodycznego, naukowego, organizacyjnego i informacyjnego w kształceniu podyplomowym dorosłych.

Summary

The Open Postgraduate Education in Ukraine: Achievements and Perspectives

The author analyzes the international experience of open education implementation and extrapolated it to the plane of Ukrainian postgraduate education based on the analysis of essence and preconditions of its occurrence. Substantiated importance and determined experience of Ukrainian Open University of Postgraduate Education as a scientific-methodical, a scientific-organizing and an information center of Postgraduate Education and Adult Education in Ukraine.